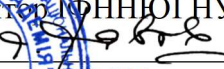


ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО, КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА



«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор ІФННЮІ НУ «ОЮА»

проф.  Роман САВЧУК

«27» вересня 2024 р.

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ
ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА
ОК 13

рівень вищої освіти
ступінь вищої освіти
галузь знань
спеціальність
освітня програма

перший (бакалаврський)
бакалавр
08 Право
081 Право
Право

Розробник програми: к.ю.н., доц. Юрчишин Наталія Геннадіївна

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного, конституційного та адміністративного права
(протокол № 1 від 27.08.2024 р.)

В.о. завідувача кафедри міжнародного, конституційного
та адміністративного права



Наталія ГАБЛЕЙ

Начальник навчального відділу



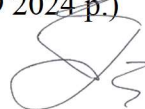
Ірина ЯЦКІВ

Гарант освітньої програми



Роман САВЧУК

Науково-методична рада (протокол № 1 від 02.09 2024 р.)
Голова науково-методичної
ради



Олег БЕЗНОСЮК

Заступник директора



Олег БЕЗНОСЮК

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Анотація

Актуальність вивчення навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» зумовлена тим, що дана дисципліна є важливою та невід'ємною частиною освіти студентів, які бажають отримати диплом юриста. Україна, як і більшість країн континентальної Європи, є державою, що входить до романо-германської правової системи. Це означає, що основним джерелом формування сучасного українського законодавства є саме римське право з невеликим впливом німецького. Переважаючи більшість основних юридичних термінів, що застосовуються сучасними українськими юристами, має латинське походження. Латина, як відомо, була офіційною мовою стародавньої Римської держави. Це, зокрема, такі терміни як: юриспруденція, реституція, сервітут, облігація, конституція, юстиція, фабула, делікт та багато інших.

Сучасний юрист повинен не тільки добре володіти знанням нормативно-правових актів, а й розуміти їх суть та логіку побудови. Таке розуміння може забезпечити ретельне вивчення історії виникнення та розвитку юриспруденції взагалі та певних юридичних інститутів зокрема.

Вивчаючи римське право, студент вчиться аналізувати норми права не тільки в статичній, а й у динамічній історичній розв'язці, що надає можливість всебічного оволодіння правовими знаннями та розвитку його професійної правосвідомості.

1.2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» полягає у поглибленні розуміння сучасного права, вивчаючи основні джерела його виникнення, а також у розумінні правової природи формування сучасних нормативно-правових актів, основою яких є правові пам'ятки Стародавнього Риму.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи римського приватного права» є:

- ознайомлення з історією становлення і розвитку римського приватного права, його системою та джерелами;
- засвоєння здобувачами вищої освіти нових знань про основні поняття та концепції римського права;
- формування знань та вмінь аналізувати джерела й розв'язувати казуси римського права;
- застосування норм римського права у практичній діяльності на основі принципів, що закріплені у відповідних джерелах.
- вироблення у здобувачів вищої освіти поваги до правових пам'яток минулого та набуття навичок їх використання для розвитку правового мислення.

3. ТЕМАТИЧНИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Поняття, предмет та основні періоди розвитку римського приватного права

Предмет курсу «Основи римського приватного права». Значення вивчення римського приватного права для сучасних юристів. Значення римського приватного права для виникнення і розвитку правових систем країн Європи. Значення римського права для сучасної юриспруденції. Рецепція римського права. Про рецепцію римського приватного права в Україні. Принципи римського приватного права.

Поняття «римське право». Римське публічне і приватне право: поняття та відмінні ознаки. Зміст понять «приватне право» (*ius privatum*) та «цивільне право» (*ius civile*). Системи римського приватного права: цивільне право (*ius civile*), право народів (*ius gentium*), преторське право (*ius praetorium*).

2. Поняття та види джерел римського приватного права

Поняття та види джерел римського приватного права.

Джерела виникнення та змісту римського приватного права. Рабовласницьке суспільство як джерело змісту правових норм. Джерела римського права як форми вираження права.

Історичний розвиток джерел римського права. Звичай та звичаєве право. «Писане» та «неписане» право. Звичаї як норми неписаного права. Еволюція поняття «закон» у процесі розвитку римської держави. Закон як джерело римського приватного права. Преторське право у системі джерел римського приватного права. Юриспруденція і юристи. Постанови сенату. Імператорські конституції. Кодифікація Юстиніана. Періодизація розвитку Римської держави і права. Етапи періодизації: архаїчний період, передкласичний період (республіка), класичний період (принципат), після класичний період. Юстиніанівський період.

Джерела пізнання римського права. Звід римського цивільного права (*Corpus iuris civilis*). Дігести (Пандекти), Інституції, Кодекс, Новели.

3. Особи у римському приватному праві

Поняття «особа» (*persona*) у римському праві. Правовий стан (*caput*). Поняття римського громадянства. Набуття і втрата римського громадянства. Поділ людей в Римі та їх правовий статус.

Правоздатність римських громадян. Поняття та зміст правоздатності. Стан свободи (*status libertatis*). Стан громадянства (*status civitatis*). Сімейний стан (*status familiae*). Момент виникнення та припинення правоздатності. Обмеження правоздатності. Приниження честі. Зміст правоздатності римських громадян у приватноправовій та публічній сферах.

Дієздатність та обставини, які впливали на неї.

Опіка і піклування в римському приватному праві. Ознаки юридичної особи.

Юридичні особи. Види юридичних осіб: фіск, муніципалії, професійні спілки, університас. Виникнення і припинення юридичної особи в Римі.

4. Сімейні відносини у Римі

Поняття та види сім'ї в Римі. Загальний устрій римської сім'ї (*familia*). Особи свого права та особи чужого права. Агнатська та когнатська спорідненість.

Шлюб та його види. Поняття та види законного римського шлюбу. Шлюб із чоловічою владою (*cum manu*). Шлюб без чоловічої влади (*sine manu*). Укладення шлюбу: умови та способи. Придане (*dos*). Умови та підстави укладення шлюбу. Порядок укладення шлюбу та його розривання.

Особисті та майнові відносини між подружжям. Правові відносини між батьками і дітьми. Конкубінат. Правові відносини батьків і дітей. Батьківська влада (*patria potestas*). Майнові права дітей. Пекулій. Усиновлення та узаконення дітей. Емансипація. Опіка і піклування.

5. Вчення про позов (процес)

Самоуправство як первісна форма захисту прав. Самозахист. Загальний характер державного захисту прав. Органи державного захисту. Виникнення державного суду. Підсудність.

Поняття та особливості римського цивільного процесу. Судочинство і судді. Види цивільного процесу в Римі. Цивільний процес як форма захисту та реалізації прав. Види цивільного процесу. Легісакційний процес (*legis actiones*). Стадії розгляду справи. Формулярний процес (*per formulas*). Формула позову та її складові. Екстраординарний процес (*cognitiones extra ordinem*). Оскарження та виконання судового рішення. Особливі засоби преторського захисту. Екстраординарний процес.

Позовний захист. Поняття «позов» (*actio*). Види позовів. Речові позови (*actio in rem*). Абсолютний характер речово-правового захисту. Особисті позови (*actio in personam*). Відносний характер особисто-правового захисту. Позови «суворого права» та позови «доброї совісті». Позови за аналогією. Позови з фікцією. Позови для відновлення порушеного майнового права; штрафні позови; позови про відшкодування збитків і покарання відповідача. Кондикції.

Позовна давність. Відмінність позовної давності від законних строків для пред'явлення позову. Початок перебігу позовної давності. Підстави та наслідки переривання та зупинення перебігу позовної давності.

Особливі засоби преторського захисту. Інтердикти (*interdicta*). Поновлення в первісному стані (реституція). Стипуляція. Введення у володіння.

6. Поняття речового та зобов'язального права

Поняття «річ» (*res*). Класифікації речей у римському праві. Поділ речей на публічні та приватні; тілесні та безтілесні; ті, що перебувають в обороті, та ті, що вилучені з обороту; манціповані та неманціповані; рухомі та нерухомі; родові та індивідуально визначені; подільні та неподільні; споживні та неспоживні; прості й складні. Плоди і доходи. Майно.

Поняття речового і зобов'язального права. Види речових прав.

Поняття «зобов'язання» (*obligatio*). Відмінності зобов'язально-правових та речово-правових відносин. Види зобов'язань. Підстави виникнення зобов'язання. Зміст зобов'язання (*dare, facere, praestare*). Виконання зобов'язання. Місце і час виконання зобов'язання, їх правове значення. Забезпечення виконання зобов'язання: застава, завдаток, неустойка, порука.

Наслідки невиконання зобов'язання. Відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язання. Поняття та форми вини. Підстави звільнення від відповідальності (*casus, vis major*).

Припинення зобов'язань. Новація (*novatio*). Залік (*compensatio*). Поєднання кредитора і боржника в одній особі. Смерть кредитора або боржника. Нemoжливiсть виконання. Звільнення від боргу (*remissio debiti*).

Загальне вчення про зобов'язання. Підстави виникнення зобов'язань та їх класифікація. Сторони у зобов'язанні. Виконання зобов'язання та наслідки невиконання зобов'язання. Забезпечення зобов'язань.

7. Володіння та право власності

Поняття «володіння» (*possessio*). Історія виникнення володіння. Елементи володіння. Співвідношення володіння із правом власності. Види володіння. Законне володіння. Незаконне володіння: добросовісне і недобросовісне. Первісне та похідне володіння. Відмінність володіння від держання (*detentio*).

Набуття володіння. Припинення володіння. Захист володіння. Види преторських інтердиктів.

Поняття та виникнення права власності. Зміст права власності. Право володіння. Право користування. Право розпорядження. Обмеження права власності. Види права власності. Способи набуття і припинення права власності. Захист права власності

Види права власності. Квіритська, преторська (бонітарна), провінційна власність та власність peregriniv. Спільна власність.

Набуття права власності. Первісні та похідні способи набуття права власності. Манціпація (*mancipatio*), уступка права (*in iure cessio*), традиція (*traditio*). Втрата права власності.

Захист права власності. Віндикаційний позов (*res vindicatio*). Негаторний позов (*actio negatoria*). Прогібіторний позов (*actio prohibitoria*). Захист преторської власності. Публіціанський позов.

8. Права на чужі речі

Права на чужі речі (*iure in re aliena*) як обмеження права власності. Поняття та види прав на чужі речі.

Поняття сервітутів та їх види. Встановлення, припинення і захист сервітутів. Земельні (предіальні) сервітути та їх різновиди. Особисті (персональні) сервітути та їх різновиди (*usus, ususfructus, habitatio, operae*). Підстави встановлення сервітутів. Припинення сервітутів. Захист сервітутів.

Емфітевзис (*emphyteusis*) і суперфіцій (*superficies*). Заставне право. Поняття і форми застави (*fiducia, pignus, hypotheca*). Особливості різних форм застави. Права та обов'язки заставодержателя.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

4.1. Основна:

1. Основи римського приватного права: Підручник за заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.
2. Макарчук В. С. Основи римського приватного права : навч. посіб.; вид. 2-ге, допов. К. : Атіка ; Х. : Право, 2015. 256 с.
3. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник ; за ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. 296 с.
4. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. Приватне право як концепт. Том V. Протистояння відкритого та закритого суспільств і приватне право. Частина I. Приватне право у відкритому суспільстві: монографія / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2022. 432 с.
5. Харитонов Є.О., Підопригора О.А. Римське право: підручн. К.: Юрінком Інтер, 2022. 528 с.
6. Римське право крізь призму традиції і судової практики: моногр. За ред. проф. Спасиво-Фатєєвої І.В. ECUS, 2022. 512 с.
7. Майданик Р.А., Рябоконт Є.О. Римське право: підручн. К.: Альтера, 2023. 386 с.

4.2. Допоміжна література:

1. Гринько С.Д. Договір як підстава виникнення зобов'язань за римським приватним прав. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 22-26. http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpror_2023_3_5.
2. Римське право (в схемах) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, доц. М. Г. Поліщук. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. 108 с.
3. Харитонов Є.О., Харитонова О.І. Час долати традиції кодифікацій. Римське право і сучасність: актуальні проблеми оновлення цивільного законодавства : матер. Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 25 травня 2023 р.) / упоряд.: І. Давидова, М. Лєсняков ; за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса, 2023. С. 4-9.
4. Харитонов Є.О., Харитонова О.І., Давидова І.В. Приватне право у відкритому суспільстві в аномальних умовах. Часопис цивілістики. 2023. № 48. С. 5-20.

4.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. The Digest of Iustinian – Translated by Charles Henry Monro – Cambridge At the University. Press. 1904. URL: <https://archive.org/details/digestofjustinia01monruoft/page/n8/mode/1up>.
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : Інтернет сторінка. - Режим доступу до електронних документів : <http://www.nbuv.gov.ua/>.
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : Система каталогів і картотек. - Режим доступу до електронних документів : http://www.nbuv.gov.ua/db/library_db.html.
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : пошукова система сайту: Система каталогів і картотек : Каталог книжкових видань : Пошук

у електронному каталозі. - Режим доступу до електронних документів : <http://www.nbuv.gov.ua/db/opac.html>.

5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: пошукова система сайту : Система каталогів і картотек : Електронний фонд (тематичні та видові зібрання публікацій) : Електронна бібліотека авторефератів дисертацій : Пошук у електронній бібліотеці авторефератів дисертацій. - Режим доступу до електронних документів. - <http://www.nbuv.gov.ua/eb/ard.html>.